

PANDEMİ SÜRESİNDEKİ DUYGUSAL DEĞİŞİKLİKLER VE GENEL SAĞLIK DURUMU

EMOTIONAL CHANGES AND GENERAL HEALTH STATUS DURING THE PANDEMIC

Doç. Dr. Oğuz BAŞOL

Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Yönetim ve Çalışma psikolojisi Anabilim dalı,
oguzbasol@gmail.com
Kırklareli / Türkiye
ORCID: 0000-0002-7523-4544

Öğr. Gör. H. Gizem AKALP

Bursa Uludağ Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, İş sağlığı ve Güvenliği Programı, gizema@uludag.edu.tr
Bursa / Türkiye
ORCID: 0000-0001-7412-9112

Prof. Dr. Serpil AYTAÇ

Fenerbahçe Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, serpil.aytac@fbu.edu.tr
İstanbul / Türkiye
ORCID: 0000-0001-6659-4639

ÖZET

Bu araştırma, 2019 yılında tüm dünyayı etkileyen ve ülkemizde de büyük hasarlara neden olan pandemi döneminde bireylerin yaşadıkları duygusal değişiklikleri ve genel sağlık durumları arasındaki ilişkiyi incelemeyi ve aynı zamanda bahsi geçen değişikliklerin katılımcıların demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeyi hedeflemektedir. 681 katılımcıya çevrimiçi uygulanan anketlerin değerlendirilmesi sonucunda, katılımcıların genel sağlık durumu ve pandemi sürecindeki duygusal değişiklikleri arasında aynı yönlü, zayıf ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r:0,199, p>0,01$). Diğer bir ifade ile pandemi sürecinde yaşanan negatif duygusal değişimler, bireyin genel sağlık durumunun bozulmasıyla aynı yönlü bir ilişkiye sahiptir. Diğer yandan genel sağlık durumunun cinsiyete göre değişmediği ($Z:-1,149; p:0,251$), ancak pandemi sürecindeki duygusal değişikliklerin kadınlarda erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu ve istatistiki olarak da anlamlı olduğu ($Z:-3,256; p:0,001$) görülmüştür.

Ayrıca genel sağlık durumu ile yaş, iş yerindeki tecrübe ve genel iş tecrübesi arasında zıt yönlü ilişkilerin olduğu görülmüş ve genel sağlık durumunun evden çalışma performansına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Pandemi, Duygusal değişiklik, Genel sağlık durumu

ABSTRACT

This research aims to examine the relationship between the emotional changes experienced by individuals and their general health status during the pandemic period, and also to determine whether the aforementioned changes differ according to the demographic characteristics of the participants. As a result of the evaluation of the online questionnaires applied to 681 participants, a similar, weak and significant relationship was found between the general health status of the participants and their emotional changes during the pandemic process ($r:0.199, p>0.01$). In other words, negative emotional changes experienced during the pandemic process have a similar relationship with the deterioration of the general health status of the individual. On the other hand, it was observed that the general health status did not change according to gender ($Z:-1.149; p:0.251$), but the emotional changes during the pandemic process were higher in women compared to men and were statistically significant ($Z:-3.256; p:0.001$). In addition, it has been observed that there are opposite relations between general health status and age, experience in the workplace and general work experience, and it has been determined that the general health status does not differ according to the performance of working from home.

Keywords: Pandemic, Emotional change, General health.

1. GİRİŞ

2019 yılından beri tüm ulusları etkileyen Covid-19 saygını, kişilerin normal hayatlarını etkilediği ve belirsizlikler barındırdığı için bireylerin üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Salgın sürecinin belirsiz oluşu, getirilen kısıtlamalar, sosyal hayatın izolasyonu ve yaşanan ekonomik problemler bireylerin kendilerini kaygılı hissetmesine neden olarak psikolojik iyi oluş halini olumsuz etkileyebilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 tarihinde pandemi olarak ilan edilen Covid 19 salgınında ülkemizde, 22 Şubat 2022 Sağlık Bakanlığı verilerine göre toplam 13,5 milyon vaka, 925 1000'den fazla ölüm meydana gelmiştir (<https://covid19.saglik.gov.tr/>). Covid-19, kişilerin sadece genel sağlıklarını değil, aynı zamanda ruhsal sağlıklarını da etkilemektedir. Bu nedenle yapılan tüm çalışmalar kişilerin genel sağlık durumlarının yanında ruhsal sağlık durumlarını da araştırmaya yöneliktir. Zira kişilerde yarattığı fiziksel zararlar bir şekilde telafi edilse bile, kalıcı psikolojik etkilerin telafisi mümkün olmayabilir.

Pandeminin ne kadar süreceğinin belirsiz oluşu, bireylerin yaşam tarzlarına yapılan müdahaleler, kendilerinin veya sevdiklerinin hasta olma ihtimalleri gibi durumlar nedeni ile kişilerde yüksek düzeyde stres ortaya çıkmıştır (Lima, Carvalho ve ark, 2020). Ayrıca, salgın hastalıklar hakkında bilgi eksikliği, yanlış bilgi kanalları, çeşitli söylentiler, enfeksiyon korkusu ve uzun süreli izolasyon ve tecrit, kişilerin psikolojik sağlıklarını da ciddi şekilde etkileyebilmektedir (Wu, Fang ve ark., 2009; Maunder ve ark, 2006)

Psikolojik açıdan halk sağlığına ait acil durumlar, aniden oluşması, yaşamı tehdit, yaygınlık ve bulaşıcılık özellikleriyle olumsuz bir baskı kaynağı olup, insanların yaşamını ve sağlığını büyük ölçüde tehdit etmektedir (Sui ve ark, 2007; He ve Liu, 2015). COVID-19 gibi halk sağlığına yönelik acil durumlar, depresyon, anksiyete ve diğer psikolojik tepkilere neden olabilmekte ve aşırı stres yükü beraberinde travma sonrası stres bozukluğu ve diğer psikolojik bozuklukların ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Lima, Carvalho ve ark, 2020; Kang ve ark, 2019). Ortaya çıkan olumsuz duygunun kişilerde yol açtığı stres, depresyon, anksiyete gibi psikolojik engelleri, genel olarak halkın bilmediği ve tanımadığı bir virüs karşısında, hastalanma riski yüksek olmayan kişilerde bile ortaya çıkabilmektedir (Montemurro, 2020).

Etkili bir müdahale gerçekleştirilmesinin ön koşulu, bu durumdan etkilenen kişilerin psikolojik durumlarını değerlendirmek, analiz etmek ve farklı grupların duygusal ve bilişsel tepkilerinin özelliklerini zaman içinde anlamak, böylece etkin ve kapsamlı eylemlerde bulunmaktır (Kang ve ark.,2019).

Bu konu ile ilgili literatür incelendiğinde, pandemi döneminde kişilerin psikolojik sağlık ve genel sağlık durumlarını incelemeye yönelik birçok araştırma ile karşılaşmıştır. Araştırma sonuçları, salgının kişilerde stres düzeyini arttırdığı, öfke, korku, endişe gibi olumsuz duygusal tepkilere yol açtığı, kaygı bozukluklarına, depresif bozukluklara neden olduğu, intihar düşünceleri, uykusuzluk gibi psikolojik belirtilere sebep olduğu anlaşılmıştır (Brooks ve ark., 2020; Ornell ve ark. 2020; Xiang, 2020; Park ve Park, 2020; Wang ve ark., 2020) Böylece salgının psikolojik etkilerinin hastalığa yakalanmayanlarda bile çok daha ciddi olabilmektedir (Wang ve ark. 2020).

Cai ve arkadaşlarının (2020) yaptığı, Covid-19 pandemisinin Çinliler arasında duygusal ve bilişsel tepkiler ve davranışsal başa çıkma üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlayan çalışmaları, 616 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen yapısal eşitlik modelleri, duygusal tepkinin bilişsel tepkiyle etkileşime girdiğini ve hem duygusal tepkinin hem de bilişsel tepkinin davranışsal başa çıkmayı etkilediğini göstermiştir. Çok değişkenli regresyon analizi sonucu ise, olumlu başa çıkmanın duygusal ve bilişsel tepkileri geliştirdiğini, olumsuz başa çıkmanın ise duygusal ve bilişsel tepkileri azalttığını göstermiştir (Cai ve ark.,2020).

Prasad ve arkadaşlarının 2020 yılında bilgi teknolojileri endüstrisinde çalışanların Covid-19 süreci çerçevesinde, mesleki stres ve psikolojik iyi oluşları üzerine gerçekleştirdiği çalışmasının sonuçlarına göre, rol belirsizliği, örgüt iklimi ve iş tatmini gibi bağımsız faktörler, çalışanların psikolojik iyi oluşlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Prasad ve ark, 2020).

Ülkemizde de yapılan araştırmalarda benzer bulgular elde edilmiştir. Bilge ve Bilge (2020)'nin yaptıkları bir çalışmaya göre, katılımcıların Covid-19 pandemisi sürecinde yüksek ve anlamlı bir düzeyde anksiyete, depresyon, fobik reaksiyonlar, somatizasyon, obsesif kompulsif bozukluk, düşmanlık ve öfke belirtileri gösterdikleri bulunmuştur (Bilge ve Bilge, 2020). Ayrıca Covid-19 salgını öncesi ve sonrası belirti puanları karşılaştırıldığında kadınların tüm belirtilerde erkeklerden daha yüksek düzeyde psikolojik olarak etkilendikleri, ayrıca yaşlıların da bu süreçte gençlere nazaran daha fazla psikolojik sağlıklarının bozulduğu tespit edilmiştir (Bilge ve Bilge,2020). Bozkurt ve Aytaç (2021)'in yapmış olduğu araştırma sonuçları da kadınların bu süreçten daha çok etkilendikleri, kaygı, stres bozukluğu yaşadıkları, yaşam tatminleri ve mutluluklarında azalma olduğunu göstermektedir.

Bu araştırma, pandemi döneminde bireylerin duygusal değişiklikleri ve genel sağlık durumları ilişkisini incelemeyi, aynı zamanda bahsi geçen değişikliklerin katılımcıların demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Araştırma Sorusu 1: Pandemi süresindeki duygusal değişiklikler ve genel sağlık durumu arasında nasıl bir ilişki vardır?

Araştırma Sorusu 2: Pandemi süresinde genel sağlık durumu bireylerin sosyo-demografik özelliklerine göre değişmekte midir?

Araştırma Sorusu 3: Pandemi süresinde duygusal değişiklikler bireylerin sosyo-demografik özelliklerine göre değişmekte midir?

2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evreni Bursa kentindeki çeşitli sektörlerde çalışanlardan oluşturmaktadır. Gerçekleştirilen analiz sonrasında ilgili evreni temsil eden örneklem büyüklüğünün %5 güven aralığı ile 384 katılımcı olduğu tespit edilmiştir (<https://www.surveysystem.com/sscalc.htm>). Araştırma, pandemi döneminde yapılmış olması nedeniyle veri toplama süreci online olarak ve katılımcılara soru formu e-posta yoluyla ve çeşitli sosyal medya araçları kullanılarak iletilmiştir.

18 yaş üstü ve aktif çalışma yaşamında olan çalışanların katılımında kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Anketin uygulanması için üniversiteden gerekli etik ve uygulama izinleri 02.10.2020 Tarih ve 2020-07 sayılı karar ile alınmış olup, katılımcılar anket formunda çalışma hakkında bilgilendirilmişler ve onam formuna onay verdikten sonra çalışmaya katılım sağlamışlardır.

Katılımcılara gönüllü olma esasına göre anket uygulaması Kasım 2020 ile Şubat 2021 tarihleri arasında uygulanmıştır. Belirtilen süre sonunda 690 katılımcının anketi tamamladığı görülmüştür. Ancak anketler incelendiğinde 9 anketin eksik veriye sahip olduğu tespit edilmiş ve değerlendirme dışı bırakılmıştır. Böylece değerlendirmeler 681 katılımcının verdiği yanıtlar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin %55.4'ü kadın (377 kişi), %44.6'sı erkektir (304 kişi). Katılımcıların %68.6'sı evli (467 kişi), %25.1'i bekar (171 kişi) ve %6.3'ü de dul veya boşanmıştır (43 kişi). Katılımcıların %49.8'i lisansüstü (339 kişi), %44.2'si lisans (301 kişi) ve %6.1'i de lise ve altı (41 kişi) düzeyde eğitimine sahiptir. Katılımcıların %73.4'ünün yöneticilik vasfı bulunmazken (500 kişi), %26.6'sının yönetici vasfına sahip olduğu (181 kişi) görülmüştür. Katılımcıların yaşları 18 ile 65 arasında değişmekte olup ortalama yaş 41 ± 10 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların genel deneyimleri 0 ile 50 yıl arasında değişmekte olup ortalama deneyim süresi 14 ± 10 yıl olarak görülürken, son işyerindeki deneyim sürelerinin ise 0 ile 37 yıl arasında değiştiği ve ortalamasının 10 ± 9 yıl olduğu tespit edilmiştir.

2.1. Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan veri toplama aracının 3 bölümü bulunmaktadır. İlk bölüm katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yöneliktir ve ilgili bölümde 10 soru vardır (cinsiyet, medeni durum, yaş, uzaktan çalışma durumu, uzaktan çalışma sonrası performans durumu algısı, vb.).

İkinci bölümde pandemi sonrasında yaşanan duygusal değişiklikleri ölçmek amacıyla 10 maddelik form kullanılmıştır (örnek madde; huzursuzluğum arttı, uyku kalitem bozuldu). Bu form üçlü değerlendirme ile ölçülmüştür (0: Hayır, 1: Kısmen, 2: Evet) ve katılımcıların bu ölçekten alabilecekleri puan 0 ile 20 arasında değişmektedir. Bu formda alınan puan arttıkça pandemi döneminin birey üzerindeki negatif etkisinin yükseldiğini söylemek yerinde olacaktır. Gerçekleştirilen içsel tutarlık analizine göre formun Cronbach's Alpha değeri 0.840 olarak hesaplanmıştır.

Üçüncü bölümde ise katılımcıların genel sağlık düzeylerini belirlemek amacıyla Türkçe geçerlik-güvenirlik çalışması Kılıç (1996) tarafından gerçekleştirilen Genel Sağlık Anketi-12 kullanılmıştır. Genel Sağlık Anketi, genel psikopatoloji düzeyi saptamakta ve toplum taramalarında psikiyatrik vaka bulmakta kullanılmaktadır. David Goldberg tarafından toplumda sık rastlanan, akut ruhsal rahatsızlıkları yakalamak amacıyla geliştirilmiştir. 12, 28, 30 ve 60 soruluk biçimleri vardır. Bu çalışmada 12 soruluk Genel Sağlık Anketi kullanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan ankette, katılımcıların Genel Sağlık Durumu değişkeni olarak ifade edilecektir. (Örnek madde; endişeleriniz nedeniyle uykusuzluk çekiyor musunuz?). Dörtlü değerlendirme ile ölçülen ölçekte (1: Hayır, 2: Her zamanki kadar, 3: Her zamankinden sık, 4: Çok sık) puanlama 1 ve 2 seçenek 0, 3 ve 4 seçenek 1 olacak şekilde hesaplanmaktadır. Katılımcının ilgili ölçekten alabilecekleri puan 0 ile 12 arasında değişmektedir ve elde ettiği puanın artması genel sağlık düzeyinin bozulduğunu göstermektedir. Gerçekleştirilen içsel tutarlık analizine göre genel sağlık ölçeğinin Cronbach's Alpha değeri 0.735 olarak hesaplanmıştır.

2.2. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde araştırma kapsamında ileri sürülen araştırma sorularının yanıtlarına ilişkin analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo1: Değişkenlere İlişkin Bilgiler

Faktör	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha	Ortalama ± Standart Sapma	Kolmogorov-Smirnov Normal Dağılım Analizi	
				Z Değeri	p değeri
Genel Sağlık Durumu	12	0,735	3,31±2,66	3,523	0,00
Pandemi sonrası değişiklikler	10	0,840	9,55±4,86	1,893	0,00

Tablo 1’de, araştırmada kullanılan değişkenlere ilişkin bilgileri göstermektedir. Buna göre Genel Sağlık Anketinde 12 madde vardır ve ölçeğin içsel tutarlık değeri 0,735 olarak tespit edilmiştir. Değişkenin ortalaması 3,31(±2,66) olarak hesaplanırken ilgili değişkenin normal dağılım ölçütlerine uymadığı görülmüştür (Z: 3,523; p: 0,00). Pandemi sonrası değişiklikler formu ise 10 maddeden oluşmaktadır ve formun içsel tutarlık değeri 0,840 olarak tespit edilmiştir. Formun ortalaması 9,55(±4,86) olarak hesaplanırken ilgili formun normal dağılım ölçütlerine uymadığı görülmüştür (Z: 1,893; p: 0,00). Gerçekleştirilen analizler sonrasında ilgili değişkenleri içeren analizlerde parametrik olmayan analiz yöntemlerin kullanılmasına karar verilmiştir (Spearman’s rho, Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis H).

Tablo 2: Değişkenlere ilişkin korelasyon analizi sonuçları

Faktörler	1	2	3	4	5
1. Genel Sağlık Durumu	-	0,199**	-0,315**	-0,108**	-0,228**
2. Pandemi sonrası değişiklikler		-	-0,077	-0,038	-0,052
3. Yaş			-	0,598**	0,792**
4. İşyerinde tecrübe				-	0,607**
5. İş tecrübesi					-

*p<0.05 **p<0.01 Değerler spearman’s rho değerleridir

Tablo 2, değişkenlere ilişkin korelasyon analizi sonuçlarını göstermektedir. Bu bağlamda analiz sonuçları araştırma sorusu 1 ve araştırma sorusu 2’ye yanıt vermek amacıyla tasarlanmıştır. Buna göre genel sağlık durumu ve pandemi sonrası duygusal değişiklikler arasında aynı yönlü, zayıf ve anlamlı bir ilişki söz konusudur (r: 0,199, p<0,01). Diğer bir ifade ile pandemi sonrasında yaşanan negatif duygusal değişimler, bireyin genel sağlık durumunun bozulmasıyla aynı yönlü bir ilişkiye sahiptir.

Diğer yandan genel sağlık durumu ile yaş arasında zıt yönlü, zayıf ve anlamlı bir ilişki söz konusudur (r: -0,315, p<0,01). Buna göre yaş artışı, genel sağlık durumunun düzelmesini sağlamaktadır, buradan hareketle yaş azaldıkça genel sağlığın bozulduğunu söylemek de yerinde olacaktır. Benzer durum genel sağlık durumu ile işyerindeki tecrübe (r: -0,108; p<0,01) ve genel iş tecrübesi (r: -0,228; p<0,01) için de geçerlidir. Buna göre iş yeri ve iş tecrübesi artışı, genel sağlık durumunun düzelmesini sağlamaktadır. Pandemi sonrasındaki duygusal değişimler ile yaş, iş yeri tecrübesi ve genel iş tecrübesi arasında ise anlamlı ilişkilerin olmadığı görülmüştür.

Tablo 3: Cinsiyete Göre Analizler

Faktör	Cinsiyet	Ortalama	Standart Sapma	Test Değeri	P Değeri
Genel Sağlık Durumu	Kadın	3,4191	2,64866	Z: -1,149	0,251
	Erkek	3,1776	2,67269		
Pandemi Sonrası Değişiklikler	Kadın	10,1034	4,91009	Z: -3,256	0,001
	Erkek	8,8849	4,72231		

Genel sağlık durumunun cinsiyete göre değişmediği (Z: -1,149; p: 0,251) ancak pandemi sonrası duygusal değişikliklerin kadınlarda, erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiki olarak da anlamlı olduğu (Z: -3,256; p: 0,001) görülmüştür. Buna göre pandemi döneminin kadınları duygusal olarak erkeklerden daha fazla etkilediği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Tablo 4: Medeni Duruma Göre Analizler

Faktör	Medeni Durum	Ortalama	Standart Sapma	Test Değeri	P Değeri
Genel Sağlık	Evli	3,2463	2,67105	Chi-Square: 1,777	0,411
	Bekar	3,5263	2,65311		
	Dul veya boşanmış	3,1628	2,58135		
Pandemi Sonrası Değişiklikler	Evli	9,3383	4,75461	Chi-Square: 11,306	0,004
	Bekar	10,5146	4,98746		
	Dul veya boşanmış	8,1628	4,99013		

Genel sağlık durumunun medeni duruma göre değişmediği (Chi-Square: 1,777; p: 0,411) ancak pandemi sonrası duygusal değişikliklerin medeni duruma göre farklılaştığı görülmüştür (Chi-Square: 11,306; p: 0,004). Gerçekleştirilen analiz sonucuna göre bekarların negatif duygu durumları evli ve dul veya boşanmışların negatif duygu durumlarından daha yüksektir. Bu sonuca göre bekar katılımcıların pandemiden duygusal olarak daha çok etkilendiklerini söylemek yerinde olacaktır.

Tablo 5: Eğitim Durumuna Göre Analizler

Faktör	Eğitim Durumu	Ortalama	Standart Sapma	Test Değeri	P Değeri
Genel Sağlık	İlköğretim	0,7500	1,42223	Chi-Square: 22,144	0,000
	Lise	3,2759	3,50404		
	Üniversite	3,6877	2,72681		
	Lisansüstü	3,0708	2,47729		
Pandemi Sonrası Değişiklikler	İlköğretim	6,5833	5,16031	Chi-Square: 16,883	0,001
	Lise	8,6207	4,97432		
	Üniversite	10,3754	4,93037		
	Lisansüstü	9,0206	4,66729		

Genel sağlık durumunun eğitim durumuna göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (Chi-Square: 22,144; p: 0,000). Buna göre ilköğretim seviyesinde eğitime sahip olanların genel sağlık durumu, diğer eğitim gruplarından farklılaşmaktadır. Benzer durum pandemi sonrası negatif duygusal değişiklikler durumunda da kendini göstermektedir (Chi-Square: 16,883; p: 0,001). Gerçekleştirilen analiz sonrasında ilköğretim seviyesinde eğitime sahip olanlarda en düşük, üniversite mezunlarında ise en yüksek negatif duygu durumu değişikliği görülmüştür.

Tablo 6: İşteki Duruma Göre Analizler

Faktör	İşteki Durum	Ortalama	Standart Sapma	Test Değeri	P Değeri
Genel Sağlık	Yönetici	3,8729	2,93265	Z: -2,964	0,003
	Yönetici değil	3,1080	2,52688		
Pandemi Sonrası Değişiklikler	Yönetici	8,8066	4,65727	Z: -2,303	0,021
	Yönetici değil	9,8320	4,90958		

Genel sağlık durumu katılımcıların işteki durumuna göre farklılaşmaktadır (Z: -2,964; p: 0,003). Buna göre yöneticilerin pandemi süresindeki genel sağlık durumları, çalışanlara kıyasla daha kötü durumdadır. Pandemi sonrası duygusal değişiklikler için ise bu durumun tam tersi söz konusudur. Buna göre çalışanların negatif duygusal durumu, yöneticilerin negatif duygusal durumundan yüksektir (Z: -2,303; p: 0,021).

Tablo 7: İşin Evden Çalışmaya Uygunluğuna Göre Analizler

Faktör	İşin Evden Çalışmaya Uygunluğu	Ortalama	Standart Sapma	Test Değeri	P Değeri
Genel Sağlık	Evet	3,1349	2,52811	Z: -2,530	0,011
	Hayır	3,7387	2,91843		
Pandemi Sonrası Değişiklikler	Evet	9,3278	4,80086	Z: -1,763	0,078
	Hayır	10,1206	4,97321		

Genel sağlık durumunun işin evden çalışmaya uygunluğuna göre farklılaştığı tespit edilmiştir (Z: -2,530; p: 0,011). Buna göre işi evden çalışmaya uygun olmayanların genel sağlık durumlarının uygun olanlara kıyasla daha kötü olduğunu söylemek mümkündür. Pandemi sonrası duygusal değişiklikler için ise işin evden çalışmaya uygunluğu bakımından bir farklılığın olmadığını söylemek yerinde olacaktır (Z: -1,763; p: 0,078).

Tablo 8: Evden Çalışma Durumuna Göre Analizler

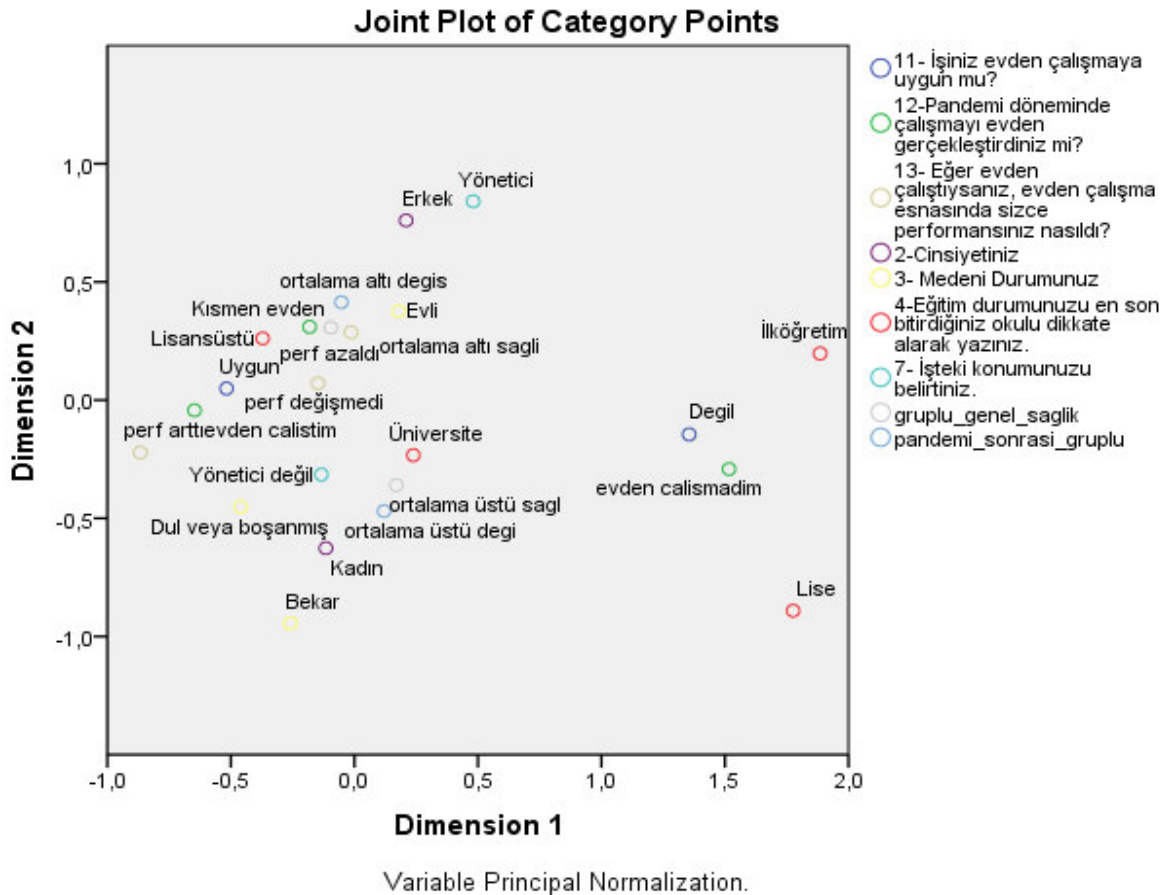
Faktör	Evden Çalışma Durumu	Ortalama	Standart Sapma	Test Değeri	P Değeri
Genel Sağlık	Evet	2,52901	,14410	Chi-Square: 6,743	0,034
	Hayır	3,00094	,23292		
	Kısmen	2,50001	,17812		
Pandemi Sonrası Değişiklikler	Evet	9,2175	4,94281	Chi-Square: 2,875	0,237
	Hayır	10,0422	5,38500		
	Kısmen	9,7056	4,19361		

Genel sağlık durumunun evden çalışma durumuna göre farklılaştığı tespit edilmiştir (Chi-Square: 6,743; p: 0,034). Buna göre tam anlamıyla ya da kısmen evden çalışanların sağlık durumları, evden çalışmayanlara kıyasla daha iyi durumdadır. Pandemi sonrası duygusal değişiklikler için ise evden çalışma durumuna göre bir farklılığın olmadığını söylemek yerinde olacaktır (Chi-Square: 2,875; p: 0,237).

Tablo 9: Evden Çalışmanın Performansa Etkisine Göre Analizler

Faktör	Evden Çalışmanın Performansa Etkisi	Ortalama	Standart Sapma	Test Değeri	P Değeri
Genel Sağlık	Azaldı	3,0824	2,66785	Chi-Square: 1,849	0,397
	Arttı	3,4074	2,34137		
	Değişmedi	3,2402	2,64974		
Pandemi Sonrası Değişiklikler	Azaldı	10,9235	4,51297	Chi-Square: 27,569	0,000
	Arttı	8,1481	4,56547		
	Değişmedi	9,1063	4,79465		

Genel sağlık durumunun evden çalışma performansına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Chi-Square: 1,849; p: 0,397). Pandemi sonrası duygusal değişiklikler için ise evden çalışma performansına göre bir farklılığın olduğunu söylemek yerinde olacaktır (Chi-Square: 27,569; p: 0,000). Buna göre uzaktan çalışma sonrası performansı artan çalışanların pandemi sonrası negatif duygusal değişikliği performansı aynı kalanlara ve azalanlara kıyasla daha düşük olarak tespit edilmiştir.

Şekil 1: Çoklu Karşılaştırma Sonuçları

Bu analiz, kategorik değişkenlerin hepsinin aynı anda analizi ve böylece ortak profilini belirlemek için gerçekleştirilmiştir. Bu işlem için öncelikle genel sağlık ve pandemi sonrası değişiklikler değişkenleri ortalamanın altı ve üstü olacak şekilde iki grulu hale getirilmiş ve analize dahil edilmiştir. Bu gruplarla ilgili kısa bilgi vermek gerekirse; katılımcıların %52,3'ünün (356 kişi) ortalama altında pandemi sonrası duygusal değişiklik yaşadığı, %47,7'sinin ise (325 kişi) ortalama üstünde pandemi sonrası duygusal değişiklik yaşadığı görülmüştür. Diğer yandan katılımcıların %52,9'unun (360 kişi) ortalama altında genel sağlık değerlendirmesine, %47,1'inin ise (321 kişi) ortalama üstünde genel sağlık değerlendirmesine sahip olduğu görülmüştür. Buna göre tüm değişkenler bir arada değerlendirildiğinde iki ayrı kümelenmenin oluştuğu gözlemlenmiştir. İlk grup, evli, yönetici, erkek, lisansüstü mezuniyete sahip olanların genel sağlık ve pandemi sonrası negatif duygu değişikliklerden daha az etkilendiği tespit edilmiştir. İkinci grup ise bekar, dul veya boşanmış, yönetici olmayan, kadın, üniversite mezuniyetine sahip olanların genel sağlık ve pandemi sonrası negatif duygu değişikliklerden daha çok etkilendiği tespit edilmiştir.

3. SONUÇ

Bu araştırma pandemi döneminde bireylerin duygusal değişiklikleri ve genel sağlık durumları ilişkisini incelemeyi aynı zamanda bahsi geçen değişikliklerin katılımcıların demografik özelliklerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemeyi hedeflemektedir. 681 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre; genel sağlık durumu ve pandemi sonrası duygusal değişiklikler arasında aynı yönlü, zayıf ve anlamlı bir ilişki söz konusudur. Diğer bir ifade ile pandemi sonrasında yaşanan negatif duygusal değişimler, bireyin genel sağlık durumunun bozulmasıyla aynı yönlü bir ilişkiye sahiptir.

Diğer yandan genel sağlık durumu ile yaş, iş yerindeki tecrübe ve genel iş tecrübesi arasında zıt yönlü ilişkilerin olduğu görülmüştür. Buna göre yaş, iş yeri ve iş tecrübesi artışı, genel sağlık durumunun düzelmesini sağlamaktadır. Pandemi sonrasındaki duygusal değişmeler ile yaş, iş yeri tecrübesi ve genel iş tecrübesi arasında ise anlamlı ilişkilerin olmadığı görülmüştür. Genel sağlık durumunun cinsiyete göre değişmediği ancak pandemi sonrası duygusal değişikliklerin kadınlarda, erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Genel sağlık durumunun medeni duruma göre değişmediği ancak pandemi sonrasında bekarların negatif duygu durumlarının evli ve dul veya boşanmışların negatif duygu durumlarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Eğitim durumu bakımından durum incelendiğinde; ilköğretim seviyesinde eğitime sahip olanların genel sağlık durumunun, diğer eğitim gruplarından farklılaştığı, ayrıca ilköğretim seviyesinde eğitime sahip olanlarda en düşük, üniversite mezunlarında ise en yüksek negatif duygu durumu değişikliği görülmüştür. Yöneticilerin pandemi süresindeki genel sağlık durumları, çalışanlara kıyasla daha kötü durumdadır. Pandemi sonrası duygusal değişiklikler için ise bu durumun tam tersi söz konusudur. Buna göre çalışanların negatif duygusal durumu, yöneticilerin negatif duygusal durumundan yüksektir. İş evden çalışmaya uygun olmayanların genel sağlık durumlarının uygun olanlara kıyasla daha kötü olduğunu söylemek mümkündür. Pandemi sonrası duygusal değişiklikler için ise işin evden çalışmaya uygunluğu bakımından bir farklılığın olmadığını söylemek yerinde olacaktır. Tam anlamıyla ya da kısmen evden çalışanların sağlık durumları, evden çalışmayanlara kıyasla daha iyi durumdadır. Pandemi sonrası duygusal değişiklikler için ise evden çalışma durumuna göre bir farklılığın olmadığını söylemek yerinde olacaktır. Genel sağlık durumunun evden çalışma performansına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Uzaktan çalışma sonrası performansı artan çalışanların pandemi sonrası negatif duygusal değişikliği performansı aynı kulanlara ve azalanlara kıyasla daha düşük olarak tespit edilmiştir.

Son olarak ise tüm değişkenler bir arada değerlendirildiğinde iki ayrı kümelenmenin oluştuğu gözlemlenmiştir. İlk grup, evli, yönetici, erkek, lisansüstü mezuniyete sahip olanların genel sağlık ve pandemi sonrası negatif duygu değişikliklerden daha az etkilendiği tespit edilmiştir.

İkinci grup ise bekar, dul veya boşanmış, yönetici olmayan, kadın, üniversite mezuniyetine sahip olanların genel sağlık ve pandemi sonrası negatif duygu değişikliklerinden daha çok etkilendiği tespit edilmiştir.

Bütün elde edilen bulgular, bu çalışmanın da literatürde benzer çalışmalarla benzer sonuçlar elde ettiğini ve pandeminin çalışma hayatında sadece çalışma koşullarını değiştirmekle kalmadığı, çalışanların sağlığını da etkilediğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Bekaroğlu, E. ve Yılmaz, T. (2020). COVID-19 ve psikolojik etkileri: Klinik psikoloji perspektifinden bir derleme. *Nesne*, 8(18), 573-584. DOI: 10.7816/nesne-08-18-14

Bilge, Y. & Bilge, Y. (2020). Koronavirüs salgını ve sosyal izolasyonun psikolojik semptomlar üzerindeki etkilerinin psikolojik sağlamlık ve stresle baş etme tarzları açısından incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(1), 38-51. doi: 10.5505/kpd.2020.66934

Bozkurt, V., & Aytac, S. (2021). Life satisfaction and happiness during the pandemic period. In H. Gülerce, V. Nimehchisalem, V. Bozkurt, G. Dawes, & S. Rafik-Galea (Eds), *Society in the covid-19 pandemic: inequalities, challenges, and opportunities* (pp. 259-272). Ankara, Turkey: Pegem Akademi

Brooks, S., Amlôt, R., Rubin, G. J. & Greenberg, N. (2020). Psychological resilience and post-traumatic growth in disaster-exposed organisations: Overview of the literature. *BMJ Military Health*, 166(1), 52-56
Brooks, S., Amlôt, R., Rubin, G. J. ve Greenberg, N. (2020). Psychological resilience and post-traumatic growth in disaster-exposed organisations: Overview of the literature. *BMJ Military Health*, 166(1), 52-56

Cai, Z., Zheng, S., Huang, Y., Zhang, X., Qiu, Z., Huang, A., & Wu, K. (2020). Emotional and Cognitive Responses and Behavioral Coping of Chinese Medical Workers and General Population during the Pandemic of COVID-19. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(17), 6198. <https://doi.org/10.3390/ijerph17176198>

Goldberg DP. & Hillier VF. (1979) A scaled version of the General Health Questionnaire. *Psychol Med*, 9:139-145

He, Y., & Liu, N. (2015). Methodology of emergency medical logistics for public health emergencies. *Transportation research. Part E, Logistics and transportation review*, 79, 178–200. <https://doi.org/10.1016/j.tre.2015.04.007>

Kang L. (2019) The mental health of medical workers in Wuhan, China dealing with the 2019 novel coronavirus. *Lancet Psychiat*. 2020;7 doi: 10.1016/S2215-0366(20)30047-X.

Kılıç, C. (1996). Genel Sağlık Anketi: Güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 7(1), 3-9.

Lima, C., Carvalho, P., Lima, I., Nunes, J., Saraiva, J. S., de Souza, R. I., da Silva, C., & Neto, M. (2020). The emotional impact of Coronavirus 2019-nCoV (new Coronavirus disease). *Psychiatry research*, 287, 112915. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112915>

Liu, Z. (2020). Impact on mental health and perceptions of psychological care among medical and nursing staff in Wuhan during the 2019 novel coronavirus disease outbreak: A cross-sectional study. *Brain, behavior, and immunity*, 87, 11–17. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.03.028>

Maunder, R. G., Lancee, W. J., Balderson, K. E., Bennett, J. P., Borgundvaag, B., Evans, S., Fernandes, C. M., Goldbloom, D. S., Gupta, M., Hunter, J. J., McGillis Hall, L., Nagle, L. M., Pain, C., Peczeniuk, S. S., Raymond, G., Read, N., Rourke, S. B., Steinberg, R. J., Stewart, T. E., VanDeVelde-Coke, S., ... Wasylenki, D. A. (2006). Long-term psychological and occupational effects of providing hospital healthcare during SARS outbreak. *Emerging infectious diseases*, 12(12), 1924–1932. <https://doi.org/10.3201/eid1212.060584>

Montemurro N. (2020). The emotional impact of COVID-19: From medical staff to common people. *Brain, behavior, and immunity*, 87, 23–24. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.03.032>

Ornell, F., Schuch, J. B., Sordi, A. O. & Kessler, F. H. P. (2020). “Pandemic fear” and COVID-19: mental health burden and strategies. *Brazilian Journal of Psychiatry*, (AHEAD). doi:10.1590/1516-4446-2020-0008

Park, S. C. & Park, Y. C. (2020). Mental health care measures in response to the 2019 novel coronavirus outbreak in Korea. *Psychiatry Investigation*, 17(2), 85. doi: 10.30773/pi.2020.0058

Prasad, K. D. V., Vaidya, R. W., & Mangipudi, M. R. (2020). Effect of occupational stress and remote working on psychological well-being of employees: An empirical analysis during covid-19 pandemic concerning information technology industry in hyderabad. *Indian Journal of Commerce and Management Studies*, 11(2), 1-13.

Sui, H., Song, Y., Yang, C., Wang, C. & Ni, S.(2007). Investigation on the Influence of the Public Health Emergency on Populace Psychology in China. *Chin. J. Soc. Med.*, 34, 161–163. <https://www.surveysystem.com/sscalc.htm>.

TC Sağlık Bakanlığı Bilgilendirme Platformu, <https://covid19.saglik.gov.tr/> (22.02.2022)

Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., McIntyre, R. S., ... Ho, C. (2020). A longitudinal study on the mental health of general population during the COVID-19 epidemic in China. *Brain, Behavior, and Immunity*. doi:10.1016/j.bbi.2020.04.028

Wu, P., Fang, Y., Guan, Z., Fan, B., Kong, J., Yao, Z., Liu, X., Fuller, C. J., Susser, E., Lu, J., & Hoven, C. W. (2009). The psychological impact of the SARS epidemic on hospital employees in China: exposure, risk perception, and altruistic acceptance of risk. *Canadian journal of psychiatry. Revue canadienne de psychiatrie*, 54(5), 302–311. <https://doi.org/10.1177/070674370905400504>

Xiang, Y. T., Yang, Y., Li, W., Zhang, L., Zhang, Q., Cheung, T. & Ng, C. H. (2020). Timely mental health care for the 2019 novel coronavirus outbreak is urgently needed. *The Lancet Psychiatry*, 7(3), 228- 229. doi: 10.1016/S2215-0366(20)30046-8